

dominerende alliance sammen og/eller må »styret« lære at blive mere vækstorienteret?

Knud Erik Svendsen
Center for Udviklingsforskning

Rolf Tamnes, *The United States and the Cold War in the North*, Oslo: Ad Notam, 1991, 384 s.

I efteråret 1991 forsvarede forsker ved Institutt for Forsvarsstudier Rolf Tamnes med stor ære sin disputats ved Universitetet i Oslo. Både analytisk og empirisk er der tale om et fremragende bidrag til kendskabet om det nordiske områdes rolle i den kolde krig og specielt den amerikanske strategi for dette. Tidsmæssigt dækker afhandlingen hele perioden fra anden verdenskrig, hvor de første amerikanske forestillinger om efterkrigsperioden begyndte at blive udført, og til sidst i 1980'erne. Tyngdepunktet ligger dog på den kolde krigs mest intense periode i 1950'erne, mens især behandlingen af 1980'erne har en mere skitseagtig karakter. Dette afspejler selvfølgelig den forskellige kildesituation, men også Tamnes' interesse for 1950'erne, som er blevet demonstreret i mange andre afhandlinger fra hans hånd.

Bogens afgrænsning er ikke ganske klar. »Det høje Nord« opfattes i strategisk henseende ofte som de europæiske, amerikanske og asiatiske områder nord for Polarcirklen, dvs. omfattende Nordkalotten, Grønland, Canada-Alaska og Sibirien. Tamnes' afgrænsning er mere pragmatisk-national: »Depending on strategic approaches, the study will therefore focus on United States' strategy towards the traditional NATO Northern Flank, but I will also try to include the wider perspectives of the Northern Waters and the Arctic in American strategy insofar as these are directly or indirectly relevant to Norway's position« (s. 15).

Det betyder for eksempel, at Tamnes ikke interesserer sig særlig meget for Grønland eller Arktis, men primært ser det høje Nords problematik under en norsk synsvinkel. Men uanset denne indsnævring kaster afhandlingen på mange punkter et interessant sidelys ind på Grønlands skiftende sikkerhedspolitiske rolle i perioden, blandt andet gennem de glimrende analyser af de teknologiske ændrings betydning for strategiudviklingen.

Tamnes' approach er primært historisk-kronologisk, men samtidig er analysen styret af overordnede teoretiske overvejelser à la John Lewis Gaddis, som han tydeligt er inspireret af. Analysens grundantagelse er, at amerikansk sikkerhedspolitik har været styret af såvel ideologiske som geopolitiske interesser, hvoraf de sidstnævnte tilskrives størst udslagskraft, for så vidt angår det høje Nord.

De ideologiske interesser peger mod to overordnede politikker over for Sovjetunionen: detente og (vigtigst) containment – den sidste i to versioner, en mere politisk orienteret opkaldt efter containment-politikkens fader George F. Kennan og en mere militært orienteret opkaldt efter dens primære praktiker Paul Nitze.

dominerende alliance sammen og/eller må »styret« lære at blive mere vækstorienteret?

Knud Erik Svendsen
Center for Udviklingsforskning

Rolf Tamnes, *The United States and the Cold War in the North*, Oslo: Ad Notam, 1991, 384 s.

I efteråret 1991 forsvarede forsker ved Institutt for Forsvarsstudier Rolf Tamnes med stor ære sin disputats ved Universitetet i Oslo. Både analytisk og empirisk er der tale om et fremragende bidrag til kendskabet om det nordiske områdes rolle i den kolde krig og specielt den amerikanske strategi for dette. Tidsmæssigt dækker afhandlingen hele perioden fra anden verdenskrig, hvor de første amerikanske forestillinger om efterkrigsperioden begyndte at blive udført, og til sidst i 1980'erne. Tyngdepunktet ligger dog på den kolde krigs mest intense periode i 1950'erne, mens især behandlingen af 1980'erne har en mere skitseagtig karakter. Dette afspejler selvfølgelig den forskellige kildesituation, men også Tamnes' interesse for 1950'erne, som er blevet demonstreret i mange andre afhandlinger fra hans hånd.

Bogens afgrænsning er ikke ganske klar. »Det høje Nord« opfattes i strategisk henseende ofte som de europæiske, amerikanske og asiatiske områder nord for Polarcirklen, dvs. omfattende Nordkalotten, Grønland, Canada-Alaska og Sibirien. Tamnes' afgrænsning er mere pragmatisk-national: »Depending on strategic approaches, the study will therefore focus on United States' strategy towards the traditional NATO Northern Flank, but I will also try to include the wider perspectives of the Northern Waters and the Arctic in American strategy insofar as these are directly or indirectly relevant to Norway's position« (s. 15).

Det betyder for eksempel, at Tamnes ikke interesserer sig særlig meget for Grønland eller Arktis, men primært ser det høje Nords problematik under en norsk synsvinkel. Men uanset denne indsnævring kaster afhandlingen på mange punkter et interessant sidelys ind på Grønlands skiftende sikkerhedspolitiske rolle i perioden, blandt andet gennem de glimrende analyser af de teknologiske ændrings betydning for strategiudviklingen.

Tamnes' approach er primært historisk-kronologisk, men samtidig er analysen styret af overordnede teoretiske overvejelser à la John Lewis Gaddis, som han tydeligt er inspireret af. Analysens grundantagelse er, at amerikansk sikkerhedspolitik har været styret af såvel ideologiske som geopolitiske interesser, hvoraf de sidstnævnte tilskrives størst udslagskraft, for så vidt angår det høje Nord.

De ideologiske interesser peger mod to overordnede politikker over for Sovjetunionen: detente og (vigtigst) containment – den sidste i to versioner, en mere politisk orienteret opkaldt efter containment-politikkens fader George F. Kennan og en mere militært orienteret opkaldt efter dens primære praktiker Paul Nitze.

Tamnes identificerer ligeledes forskellige geostrategiske perspektiver: Kontinentalstrategien med fokus på kontrol over det europæiske kontinent, den maritime strategi med vægt på søherredømme og magtprojektion og endelig det nye strategisk-nukleare perspektiv, der udviklede sig efter anden verdenskrig, og som efter Tamnes' opfattelse har været det, som primært har formuleret USA's politik i det høje Nord. Dette perspektiv har endvidere flere aspekter: hemisfære-forsvaret mod Sovjetunionens strategiske styrker, perimeter-strategien for offensive strategiske slag mod Sovjetunionen fra dettes perimeter, for eksempel i Vesteuropa eller Mellemøsten, og polarstrategien, der forudser strategiske slag ad den direkte rute mellem USA og Sovjetunionen. Her er et punkt, hvor Tamnes' analyse også er relevant for Grønland. Ved at datere skiftet fra perimeter- til polarstrategi fra omkring 1950, men først afsluttet ca. 10 år senere, støtter Tamnes Niels Amstrups argument om, at USA's Grønlandspolitik først fra omkring 1950 er bestemt af strategisk-nukleare interesser. Bevæbnet med disse kategorier, som ikke udgør et egentligt analyseapparat, men nogle overordnede strukturerings- og forklaringslementer gennemfører Tamnes så en uhyre grundig og veldokumenteret gennemgang af USA's politik fra den kolde krigs begyndelse til dens ophør samt Norges respons herpå. Analysen er baseret på et imponerende primært og sekundært materiale, og dens omfattende noteapparat er en guldgrube for enhver, der ønsker at beskæftige sig med nordisk sikkerhedspolitik i efterkrigstiden. Hovedstammen er en udstrakt brug af de officielle amerikanske (og britiske) diplomatiske og militære arkiver, men Tamnes har også fået omfattende adgang til tilsvarende akter i Norge, hvor man har et anderledes konstruktivt syn på forskningens behov end herhjemme.

Hovedtyngden i analysen ligger som nævnt på 1950'erne. Det var i denne periode, at de grundlæggende mønstre i de nordiske landes placering i den kolde krig blev bestemt – en proces, som Tamnes kaster meget nyt lys over. Fra dansk synsvinkel er hans analyse af Nordregionens indplacering i NATO's militære integration og Danmarks og Norges inddragning i den strategiske planlægning særlig interessant blandt andet ved at belyse det nære, men også komplicerede dansk-norske forhold inden for alliancen. Under en bredere synsvinkel samler interessen sig dog nok om den detaljerede gennemgang af Norges rolle i USA's strategisk-nukleare strategi, der blev særlig udtalt (og problematisk) i den massive gengældelsesperiode fra ca. 1953-60. Denne rolle lå af geografiske årsager primært på efterretningsområdet – for eksempel i forbindelse med U-2 programmet 1956-60, som Tamnes går så tæt på, som det formentlig overhovedet er muligt på nuværende tidspunkt.

Generelt konkluderer Tamnes, at kontinentalstrategien, der har været hovedstrategien i Europa, også har været det mest stabile element i USA's samlede strategi. Det er samtidig en strategi, der har givet Norge en del problemer, fordi den for det meste har henvist landet til en perifer flankeposition og dermed til nagende tvivl om alliancegarantiens militære værdi over for den stærke og nære Sovjetunion. Den maritime strategi kom først frem i første linje i 1980'erne under Reagan. Den løste det norske »opmærksomhedsproblem« ved at gøre Norge til et mere fremtrædende område i den globale konfrontation, men skabte på den an-

den side ubehagelige problemer i forhold til Sovjetunionen. Samme type problemer skabte USA's stærkt fluktuerende nukleare strategi, når den resulterede i (for) stor amerikansk opmærksomhed om norsk område.

Tamnes's analyse illustrerer således på glimrende måde det, som har været Norges – og til dels også Danmarks – alliancepolitiske problem i efterkrigstiden: på den ene side ønsket om at gøre alliancegarantien så sikker og troværdig som muligt, på den anden side ønsket om ikke at udfordre den store nabo i øst. Dette er nu efter den kolde krigs ophør en forældet problemstilling, således som Tamnes gør opmærksom på i sine afsluttende bemærkninger. Han forudser ganske vist, at USA både sø- og luftstrategisk vil fortsætte med at have væsentlige interesser i det høje Nord, men advarer samtidig mod at basere norsk sikkerhedspolitik på en forestilling om, at norsk område som sådan vil have væsentlig interesse i amerikanske øjne. Samtidig med at han forudser en fortsat stærk atlantisme i norsk politik, ser han derfor også en tendens til en mere udtalt europæisk orientering.

Nikolaj Petersen
Institut for Statskundskab